

Недоліки Закону України «Про безоплатну правову допомогу» - коментар судді А. Іванова

“Наявність суворого закону краще ніж відсутність закону взагалі”

Уїнстон Черчилль

Цитата відомого політика як ніколи відображає нинішню ситуацію щодо системи безоплатної правової допомоги в Україні. Прийняття Закону України “Про безоплатну правову допомогу” – це величезний прогрес і тому краще вже мати хоча б такий закон, що регулює вказані відносини, ніж не мати ніякого взагалі. Але кожен закон потребує постійного опрацювання та внесення змін, які відповідатимуть сучасним вимогам суспільства. Тому пропоную розглянути детальніше цей нормативно-правовий акт.

Закон України “Про безоплатну правову допомогу” був прийнятий у 2011 році. З моменту його впровадження пройшов певний час, - відбулось напрацювання практики та з’явилося безліч позитивних прикладів, проте проявились і недоліки певних норм, які потребують негайних змін.

На мій погляд, необхідно концептуально змінювати підхід до участі держави в регулюванні надання безоплатної правової допомоги.

Так наприклад, ст. 1 Закону України “Про безоплатну правову допомогу” визначає, що така допомога гарантується державою, та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. На мій погляд держава повинна гарантувати оплату за надану правову допомогу та сприяти у її отриманні особами, які її потребують. Крім того, ст. 3 цього закону визначає, що право на безоплатну правову допомогу гарантується Конституцією України. Для чого тоді запроваджувати додаткові гарантії від держави?

Стаття 4 закону про БПД закріплює гарантії недискримінації осіб у доступі до безоплатної правової допомоги. Але згідно статей 10 та 18 Закону України “Про безоплатну правову допомогу” присутні ознаки дискримінації за віком, а саме щодо неповнолітніх та за дієздатністю - стосується недієздатних осіб чи осіб дієздатність яких обмежена. Норми вказаних статей, на мій погляд, слід приводити у відповідність до анти-дискримінаційних вимог.

Стаття 6-1 зазначеного нормативного акта визначає, що система надання безоплатної правової допомоги включає в себе: Координаційний центр з надання правової допомоги; суб’єктів надання безоплатної первинної правової допомоги; суб’єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги.

На мою думку, підхід до цього питання також слід докорінно переглядати, а саме слід визначити те, що первинну правову допомогу мають право надавати адвокати і помічники адвокатів, вторинну (в частині представництва і захисту), - лише адвокати, і лише в деяких випадках їх помічники. Це дозволить відстежувати якість надання первинної і вторинної допомоги в цілому та встановить відповідальність кожного адвоката за якість своєї роботи. Це дозволить молодим юристам під наглядом адвокатів набиратись правового досвіду роботи та, в свою чергу, вимагатиме від адвоката контролю за діяльністю своїх помічників і відповідно якістю наданих ними послуг.

Стаття 7 закону про БПД зазначає, що безоплатна первинна правова допомога -

вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, тощо. Відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України “Про безоплатну правову допомогу” безоплатна первинна правова допомога включає наступні види правових послуг:

- 1). надання правової інформації;
- 2). надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3). складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4). надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Як бути у випадку, коли громадянин бажає подати скаргу на дії певного державного органу чи установи? Адже виходить так, що державний орган сприятиме в оскарженні дій чи прийнятті рішення іншим державним органом. Ще за часів Радянського Союзу діяли юридичні консультації, які були незалежними від держави на відміну від тієї ситуації, що ми маємо сьогодні.

Згідно ст. 9 цього ж закону суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги є будь хто, крім адвокатів та помічників адвокатів. Це, як мінімум викликає здивування.

Порядок розгляду звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги, визначений ст. 10 закону про БПД дуже складний та потребує спрощення з метою прискорення процесу негайного надання первинної правової допомоги особам, які її потребують.

Ст. 12 Закону України “Про безоплатну правову допомогу” обумовлює спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги. Ця норма, на мій погляд, також є повною нісенітницею. Які ще спеціалізовані установи? Є адвокати та помічники адвокатів, яким органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, на мою думку, зобов'язані створити умови для надання первинної правової допомоги та оплатити надання таких послуг, і все. На цьому участь держави у правовій допомозі повинна завершитись.

Стаття 13 закону, який ми розглядаємо встановлює, що безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг, як захист, здійснення представництва та складення документів процесуального характеру. При цьому, згідно із законом суб'єктами надання вторинної правової допомоги є: Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги та адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну правову допомогу.

Тобто у сфері правових послуг, що надаються громадянам виник новий суб'єкт, а саме Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Так за логікою статей 16, 17 цього закону – такі Центри мають право на складення процесуальних документів за зверненням суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу. Тобто адвокати, які не включені до Реєстру адвокатів, що надають безоплатну правову допомогу не мають право надавати вторинну правову допомогу, в той час коли Центри та їх службовці (які не є адвокатами) - можуть. Знову нісенітниця.

Крім того, важко зрозуміти трактування статті 25 Закону України “Про безоплатну правову допомогу”, яка визначає права суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги. Для чого це? Є спеціальні закони - процесуальні кодекси, в яких чітко прописані права захисника та представника. Навіщо повторно прописувати ці права, дублюючи та значно їх звужуючи у порівнянні з процесуальними кодексами?

Щодо розділу IV закону про БПД, то на мою думку його назва повинна звучати не як “Управління системою надання безоплатної правової допомоги та її фінансування”, а саме “Організація діяльності системи безоплатної правової допомоги та її фінансування” з відповідним усуненням органів державної виконавчої влади від будь якого впливу на суб’єктів надання безоплатної правової допомоги. Варто залишити лише регулювання певних організаційних та фінансових питань.

Такий поверховий аналіз Закону України “Про безоплатну правову допомогу” одразу виявляє недоліки цього нормативного акту. Закон потребує уважного вивчення, підготовки та впровадження відповідних змін з обов’язковим обговоренням адвокатською спільнотою із залученням європейських спеціалістів.